

DISCUȚII ȘI DEZBATERI PARLAMENTARE, PRIVIND REVIZUIRILE CONSTITUȚIEI DE LA 1866

LOREDANA MARIA GROZOIU

Constituția – legea fundamentală a unui stat – reprezintă un acord de voință între guvernați și guvernanți, toate celelalte legi urmând să fie adoptate în conformitate cu această normă superioară. Ea conține norme și principii care legitimează actul de exercitare a puterii politice, stabilește constituirea și funcționarea structurilor de putere, fixează cadrul general al reglementării juridice a relațiilor sociale, a mecanismelor și organismelor de apărare a ordinii sociale¹. Constituția reprezintă izvorul regimului politic, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului.

Regimul politic de natură liberală, instituit în anul 1866, s-a circumscris celor mai înaintate regimuri din Europa, din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Fiind considerată una dintre cele mai avansate ale timpului², Constituția din anul 1866³ a stabilit principiile esențiale ale progresului, ca o cerință majoră a realizării idealului național. Cuprinzând 133 de articole, grupate în 8 titluri, această Constituție prevedea principiul separării puterilor în stat: executivă, legislativă și judecătorească. Astfel, *puterea executivă* era exercitată de domn, împreună cu miniștrii; *puterea legislativă* era exercitată colectiv, de către domn și Reprezentanța națională. Reprezentanța națională era bicamerală, fiind constituită din: Adunarea Deputaților și Senat. Modul de recrutare și formare a corpului electoral era fundamentat pe votul cenșitar. *Puterea judecătorească* se exercita de către curți și tribunale. Erau statuate o serie de drepturi și libertăți cetățenești: libertatea individuală, a învățământului, de a comunica și publica liber ideile și opiniile, dreptul de întrunire și asociere,

¹ Cezar Avram, Roxana Radu, *Regimuri politice contemporane: Democrațiile*, Craiova, Editura Aius, 2007, p. 66.

² Anastasie Iordache, *Instituirea monarhiei constituționale și regimului parlamentar din România 1866-1871*, București, Editura Majadahonda, 1997, p. 10.

³ Vezi, pe larg: Al. Pencovici, *Dezbaterile Adunării Constituante din anul 1866 asupra Constituției și legii electorale din România*, București, 1883; *Constituțiune și lege electorale*, București, 1884; I.C. Filitti, *Izvoarele constituției de la 1866 (Originile democrației române)*, București, 1934; Ioan Scurtu, Ion Bulei, *Democrația la români, 1866-1938*, București, Editura Humanitas, 1990, 155-156; Tudor Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în anul 1916*, Cluj, Editura Dacia, 1991, p. 184-359; Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, Editura Militară, 1992, p. 108-123; Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți. 1866-1916*, București, 1994, p. 11; Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I*, ediție, postfață și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994, p. 59-71; Sorin Liviu Damean, *Carol I al României. 1866-1881*, București, Editura Paideia, 2000.

inviolabilitatea persoanei și a domiciliului. Proprietatea, de orice natură, era declarată sacră și inviolabilă, cu excepția cazurilor de expropriere pentru cauză de utilitate publică. Această Constituție a fost revizuită în anii: 1879, 1884, 1917.

Revizuirea constituțională din anul 1879. Tratatul de pace de la Berlin, din 1/13 iulie 1878, care s-a încheiat în urma războiului ruso-românoturc, din 1877-1878⁴, a condiționat, prin art. 44, recunoașterea independenței României de modificarea legislației sale privind admiterea străinilor, de orice confesiune, la exercitarea drepturilor politice. Astfel, conform art. 44 al respectivului Tratat: „În România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice, admiterea în sarcini publice, funcțiuni și onoruri, sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Libertatea și practica exterioară a oricărui cult vor fi asigurate tuturor supușilor pământeni ai statului român, precum și străinilor și nu se va pune nici un fel de piedică atât organizației ierarhice a diferitelor comunități religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali. Naționali tuturor Puterilor, comercianții sau alții, vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei desăvârșite egalități”⁵. Se făcea referire la art. 7 din Constituție, care restrângea drepturile străinilor – cu precădere ale evreilor – la împământenire, inserarea acestui articol în Constituția din anul 1866 fiind justificată pe motive de natură socială și economică, evreii reprezentând, la acea dată, o minoritate numeroasă, cu o pondere economică mare⁶.

Problema dobândea conotații naționale, dacă se avea în vedere situația delicată în care se afla România, unde se așezase un contingent de circa 400.000 de evrei, veniți din Rusia și Galiția, evrei ce nu cunoșteau limba și obiceiurile poporului român. Discuțiile, care s-au purtat în presa vremii, dar mai cu seamă în Parlament, nu izvorăseră din cauza necesității revizuirii constituționale, ci au fost rezultatul reacției la impunerea unei schimbări „din exterior”. Cea mai mare parte a oamenilor politici din acea perioadă au apreciat ca neinspirată menținerea acestei prevederi.

Guvernul liberal a depus dosarul diplomatic al hotărârilor de la Berlin luate în privința României, în prezența Corpurilor legiuitoare, convocate în sesiune extraordinară la 15 septembrie 1878⁷. Parlamentarii urmau să cerceteze

⁴ *Tratatul de Berlin urmat de Protocoalele Congresului (1878)*, București, 1878, p. 70-72.

⁵ *Tractate, convențiuni și învoiri internaționale ale României actualmente în vigoare*, publicate de T. G. Djuvara, București-Paris, 1888, p. 199-200.

⁶ Ion Mamina, *Revizuirii constituționale și legislație politică în timpul guvernării liberale (15 noiembrie 1878 – 20 martie 1888)*, în Nicolae Văcăroiu, Constatin Sava (coord.), *Istoria Senatului României*, București, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2004, p. 100.

⁷ Idem, *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică. 1866-1938*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 27.

noile împrejurări și să adopte o hotărâre benefică României⁸. Senatul s-a pronunțat la 28 septembrie 1878. Prin intermediul unei moțiuni, a autorizat Guvernul să se conformeze prevederilor Tratatului de la Berlin, să accepte sacrificiile teritoriale impuse și să ia în posesie Dobrogea și Delta Dunării. Totodată, se prevedea convocarea urgentă a unei Adunări Constituante de revizuire, potrivit art. 129 din Constituție⁹. La 29 septembrie 1878, Adunarea Deputaților a adoptat o moțiune asemănătoare¹⁰.

La 15 noiembrie 1878 s-a deschis sesiunea ordinară a Corpurilor legiuitoare. Senatorii și deputații urmau „a pune, conform cu Constituțiunea noastră, țara în pozițiune de a-și da acele Camere de revizuire, cărora singure le revine modificarea articolelor constituționale”¹¹.

În noua conjunctură, Ion C. Brătianu căuta soluții pentru ieșirea din momentul de criză în care se afla Guvernul. M. Kogălniceanu a fost eliminat din Guvern și s-a încercat, fără a se reuși, colaborarea cu George D. Vernescu, lider al liberalilor moderați și cu Nicolae Ionescu, exponent al Frațiunii Liberale și Independente. Ion C. Brătianu l-a chemat la Guvern pe D. A. Sturdza și l-a trimis pe Dumitru Brătianu, ca reprezentant al României, la Constantinopol. De asemenea, a atras în Partidul Național-Liberal politicieni tineri, în scopul asigurării majorității de 2/3 în Parlament, necesară revizuirii constituționale¹².

La 27 noiembrie 1878¹³, Ion C. Brătianu a expus, în prezența Corpurilor legiuitoare, programul politic al guvernului liberal remaniat. Pe plan extern își asuma răspunderea „ca Tratatul de la Berlin să fie din parte-ne executat cu lealitate și va cere, prin calea indicată de Constituțiune, convocarea cât se poate mai neîntârziată a Camerelor de reviziune, care vor avea a modifica art. 7 din legea fundamentală a țării”¹⁴.

I. C. Brătianu, din poziția de președinte al Consiliului de Miniștri, la 17 ianuarie 1879, a dat citire, în Senat, *Mesajului domnesc* și declarației prin care Guvernul arăta că „este de trebuință a se supune reviziunii art. 7 din Constituțiune”¹⁵. S-a acceptat propunerea ca declarația Guvernului să fie trimisă unei Comisii speciale alcătuită din: Dimitrie Ghica, Vasile Boerescu, Alexandru Gianni, Constantin Bosianu, Nicolae Voinov, Petre P. Carp, I. Constantin Cornescu, care urma să cerceteze dacă mai erau și alte puncte de revizuit.

⁸ G. D. Nicolescu, *Parlamentul român 1866-1901. Biografii și portrete*, București, 1903, p. 324-325.

⁹ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 100.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Trezeci de ani de domnie ai Regelui Carol I. Cuvântări și acte*, vol. I 1866-1880, București, 1897, p. 519.

¹² *Istoria Partidului Național Liberal* (coord. Șerban Rădulescu-Zoner), București, Editura All, 2000, p. 73-74.

¹³ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 101.

¹⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 264 din 28 noiembrie/10 decembrie 1878, p. 7378 (în continuare se va cita „M.O.”).

¹⁵ „M.O.”, nr. 14 din 18/30 ianuarie 1879, p. 260.

Ulterior, lucrarea pregătitoare a Comisiei a fost trimisă spre dezbateri secțiunilor Senatului¹⁶.

În cadrul Comisiei, dezbaterile au fost aprinse, mai ales pentru că V. Boerescu a susținut ideea revizuirii mai multor articole din Constituție: art. 1, 2 (paragraf 2), art. 3, 44, 77, 113 și suprimarea art. 7 (paragraf 2) și art. 131. Această idee a fost respinsă, propunându-se pentru revizuire numai art. 7.

Concluziile Comisiei au fost înaintate secțiunilor Senatului. Aici, Comitetul delegaților secțiunilor a stabilit, pentru început, normele procedurale ale acțiunii de revizuire. Deoarece, conform art. 129 din Constituție, fiecare Adunare trebuia să-și facă propria declarație cu privire la revizuire, s-a hotărât ca declarația Senatului să nu se mai trimită la Adunarea Deputaților. Astfel, după depunerea declarației la Biroul Senatului, i se dădea prima citire, moment după care începea să curgă primul termen de 15 zile. Urma, apoi, discuția generală. La sfârșitul dezbaterii avea loc votarea în totalitate a declarației¹⁷. Majoritatea delegaților au fost de acord cu prezentarea amendamentelor, care erau votate numai pe timpul duratei dezbaterilor determinate de prima citire a declarației¹⁸.

Cu privire la chestiunea de fond¹⁹, Comitetul delegaților secțiunilor a decis ca declarația de revizuire constituțională să se limiteze numai la art. 7. În ceea ce privește textul acestei declarații, au avut loc discuții aprinse. Pe de o parte, s-a emis opinia potrivit căreia declarația trebuia să fie motivată, iar pe de altă parte, s-a considerat că, întrucât Senatul stabilea doar ce se revizuieste, nu și modalitatea de revizuire, declarația nu trebuia să conțină o anumită motivare²⁰.

Declarația de revizuire și raportul Comitetului delegaților au fost citite în Senat și în Camera Deputaților, la 20 februarie 1879. Discuția generală a avut loc între 26-28 februarie 1879. După votarea procedurii de revizuire, elaborată de către Comitetul delegaților, se arata că Senatul și Adunarea Deputaților „au numai dreptul de a indica viitoarelor Camere de revizuire puncturile ce sunt a se modifica, și nimic mai mult”²¹. Declarația de revizuire, propusă de majoritate, a fost admisă cu 41 de voturi *pentru* și 6 *contra*.

La Senat, a doua citire a declarației de revizuire a avut loc la 8 martie 1879²². Opoziția a cerut alcătuirea unui Guvern de fuziune în vederea alegerilor pentru Constituantă. Astfel, a fost formulată o moțiune de către reprezentanții conservatorilor, ai grupării de centru și ai liberalilor moldoveni. Moțiunea a fost respinsă în cadrul ședinței din ziua următoare. Declarația de revizuire, propusă de majoritate, a fost admisă cu 45 de voturi *pentru* și 3 *împotriva*.

¹⁶ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 102.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ „M.O.”, nr. 44 din 24 februarie/8 martie 1879, p. 1159-1160.

¹⁹ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 102.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „M.O.”, nr. 50 din 3/15 martie 1879, p. 1412.

²² „M.O.”, nr. 59 din 14/26 martie 1879, p. 1753.

La 24 martie 1879 a avut loc cea de-a treia citire a declarației de revizuire, care a fost adoptată cu 40 de voturi *pentru* și 6 *contra*²³.

În data 5 martie 1879 au fost dizolvate Corpurile legiuitoare²⁴. Alegerile pentru Constituantă au avut loc pe 3, 5, 7 și 9 mai 1879, pentru Adunarea Deputaților, și 11, 13 și 15 mai 1879, pentru Senat²⁵.

La 22 mai 1879 au debutat lucrările de revizuire a Constituției²⁶. Biroul Senatului era format din: Constantin Bosianu – președinte, Petre Opran și Gheorghe Lecca – vicepreședinți, colonel Constantin Pilat, Dimitrie Pișca, colonel Alexandru Anghelescu, Costin Brăescu – secretari, Nicolae Bujoreanu și Vasile Șeicaru – chestori²⁷. Dezbaterile cu privire la Adresa de răspuns la Mesajul domnesc au fost destul de aprinse. Opoziția a solicitat Guvernului să prezinte Corpurilor legiuitoare „un proiect de rezolvare a chestiunii israelite”²⁸.

Pentru a se ieși din impas, la 12 iunie 1879²⁹ a avut loc o ședință secretă comună a Senatului și Camerei Deputaților, în cadrul căreia Guvernul a prezentat dosarul lucrărilor diplomatice, care priveau aplicarea stipulațiilor Tratatului de la Berlin. S-a hotărât ca atât în Senat, cât și în Camera Deputaților să se alcătuiască câte o comisie cu rol de elaborare a unei propuneri de soluționare. Din Comisia pentru Senat făceau parte: Vasile Boerescu, Petre Grădișteanu, Constantin Bosianu, Costin Brăescu, Dimitrie Pruncu, Nicolae Pilat, Nicolae Kretzulescu³⁰.

În cadrul ședinței din 18 iunie 1879, deputatul G. Magheru a citit „o propunere” care se referea la revizuirea ultimului alineat al art. 7 din Constituție³¹, iar la 23 iunie 1879, G. Mârzescu a citit un raport³², care cuprindea o serie de „propuneri”, expuneri de motive, amendamente și un proiect de dispoziții constituționale, relative la revizuirea art. 7 din Constituție.

La 24 iunie 1879, Comisia Senatului a depus raportul. Se statua că cel care intenționa să se naturalizeze era obligat să adreseze domnitorului o cerere și să declare că renunță la protecția străină. După depunerea acestei cereri solicitantul trebuia să îndeplinească următoarele condiții: să locuiască pentru o perioadă de 10 ani în țară și prin modul de comportament în societate să dovedească că este folositor acesteia. După inițiativa Domnului, Adunările legiuitoare îi acordau decretul de naturalizare, care era sancționat și promulgat de către domn. De dispensa de stagiul beneficiau cei care: au făcut țării servicii importante; au adus în țară o industrie, o invenție utilă, talente sau au creat

²³ „M.O.”, nr. 82 din 11/23 aprilie 1879, p. 2117.

²⁴ „M.O.”, nr. 70 din 26 martie/7 aprilie 1879, p. 1857.

²⁵ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 103.

²⁶ „M.O.”, nr. 114 din 22 mai/3 iunie 1879, p. 2737.

²⁷ „M.O.”, nr. 124 din 2/14 iunie 1879, p. 3018.

²⁸ „M.O.”, nr. 130 din 9/21 iunie 1879, p. 337.

²⁹ Ion Mamina, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 104.

³⁰ „M.O.”, nr. 135 din 15/27 iunie 1879, p. 3338.

³¹ „M.O.”, nr. 138 din 19 iunie/iulie 1879, p. 3396.

³² „M.O.”, nr. 143 din 24 iunie/ 6 iulie 1879, p. 3503-3508.

stabilimente mari comerciale sau industriale; au luptat sub stindardul României; cei născuți din părinți care nu au fost supuși la o protecție străină. Beneficiarii drepturilor politice și comunale erau românii și naturalizații români. Proprietatea imobiliară rurală aparținea numai românilor. Cetățenia română se dobânda numai cu votul a 2/3 din votanții fiecărui Corp legiuitor³³. C. Brăescu a prezentat un proiect de revizuire, care, de fapt, anula acordarea cetățeniei³⁴. Ambele proiecte au fost înaintate pentru a fi studiate în secțiuni.

Dar, Ion C. Brătianu, șeful Guvernului, declarând că nu poate accepta aceste proiecte, la 4 iulie 1879³⁵ și-a prezentat demisia. În aceste împrejurări, Carol I a început consultările politice în vederea rezolvării acestei crize³⁶. La 11 iulie 1879 era investit noul guvern³⁷: I. C. Brătianu – la departamentul lucrărilor publice și președinte al Consiliului de Miniștri, M. Kogălniceanu – la Interne, M. Kretzulescu – la Culte și Instrucțiune Publică, D. Sturdza – la departamentul finanțelor, V. Boerescu – la Afacerile Străine, D. Leca – la departamentul de război, Anastasie Stolojan – la departamentul justiției. Totodată, Adunările de revizuire erau prorogate pentru o lună de zile³⁸.

La 11 august 1879, lucrările Adunării de revizie au reînceput. Cu acest prilej, Carol I arăta că: „Astăzi, Camere și guvern vor pune tot zelul, tot patriotismul, toată prudența politică, spre a ajunge la o soluțiune, care pe de o parte să dea satisfacțiune principiului libertății religioase și al egalității civile și politice, proclamat de Europa întreagă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesitățile noastre naționale și economice”³⁹. Proiectul de revizie, propus de către Guvern Adunării Deputaților, a fost votat la 6 octombrie 1879 (cu 132 de voturi *pentru*, 9 *contra* și 2 *abțineri*)⁴⁰. Același proiect a fost depus la Senat, la 8 octombrie 1879. Cu ocazia dezbaterii generale din plenul Senatului, s-au pronunțat *pentru*: M. Kogălniceanu, Al. Orăscu, I. Strat, M. Costache Epureanu. *Contra* au fost: V. Alecsandri și N. Voinov. La 11 octombrie 1879 a avut loc votul final, care a înregistrat următorul rezultat: 56 de senatori au fost *pentru*, 2 senatori au votat *contra* și o *abținere*⁴¹.

Noul articol a fost promulgat la 12/24 octombrie 1879, fiind publicat în *Monitorul oficial* din 13/25 octombrie 1879.

Revizuirea constituțională din anul 1884. Schimbarea statutului internațional al României, prin proclamarea Regatului și titlul de Rege atribuit

³³ *Ibidem*, p. 3547.

³⁴ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 105.

³⁵ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. I *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 114.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ „M.O.”, nr. 158 din 12/24 iulie 1879, p. 3805.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Trezeci de ani de domnie ai Regelui Carol I. Cuvântări și acte*, vol. I 1866-1880, București, 1897, p. 553.

⁴⁰ „M.O.”, nr. 232 din 13/25 octombrie 1879, p. 6597; Ion Mamina, *op. cit.*, p. 28.

⁴¹ „M.O.”, nr. 234 din 16/28 octombrie 1879, p. 6639.

domnului, era necesar să-și găsească consacarea juridică în actul fundamental al țării. Astfel, se impunea revizuirea anumitor articole ale Constituției, revizuire care a aparținut Partidului Național Liberal, aflat la guvernare. Cu ocazia campaniei electorale din mai 1876, liberalii elaboraseră programul *Unirea democratică română*⁴², în cadrul căruia se prevedea modificarea Constituției, în vederea amplificării legii electorale, abrogându-se discriminările după avere și promovându-se votul direct pentru cei care știau carte.

În ședința Adunării Deputaților din 14 martie 1881, liberalii au propus proclamarea Regatului. Ca urmare, a fost votată legea, care prevedea:

„Art. I. România ia titlul de Regat. Domnul ei, Carol I, ia, pentru Sine și moștenitorii Săi, titlul de Rege al României.

Art. II. Moștenitorul Tronului va purta titlul de Principe Regal”⁴³.

La 29 august 1882, C. A. Rosetti a publicat în *Românul* un articol referitor la modificarea Constituției și a legii electorale. El propunea ca țărani să voteze indirect, prin delegați, în cadrul unui colegiu care reunea colegiul I, II și IV. Colegiul III – cel al orășenilor, era distinct. Numărul deputaților creștea cu 50 și se stabilea în funcție de numărul locuitorilor din fiecare județ și oraș. Cu privire la Senat, se propunea⁴⁴: reunirea colegiilor; micșorarea censului; cei ce exercitau profesii liberale puteau avea drept de vot; abrogarea privilegiului conform căruia unele persoane erau senatori de drept; numărul senatorilor – crescut până la 150 – să fie stabilit în funcție de numărul locuitorilor din fiecare județ.

Reformele prevăzute pentru această perioadă au provocat dezbateri și dispute ample, interesele generale ale României fiind condiționate, din păcate, de ambiții personale. Astfel, liberalii, care în timpul războiului de independență afișaseră o oarecare unitate, au trecut, la finele războiului, printr-un proces de destrămare. Grupul G. Vernescu se proclama ca fiind format din „liberali sinceri”, în opoziție cu aripa guvernamentală Ion C. Brătianu. Acest grup, care a luat ființă în ianuarie 1880, a redactat un program, semnat și de către N. Ionescu, șeful liberalilor naționaliști de la Iași⁴⁵. La 25 ianuarie 1878, un grup de liberali moderați, format din G. Mârzescu, Gr. Buicliu, Gr. Cobălcescu, V. Conta, a adoptat programul și statutul, în care se preciza: descentralizare administrativă; protecționism vamal în industrie; împrumutarea tinerilor căsătoriți; inamovibilitatea magistraților și a corpului didactic⁴⁶. Liberalii fracționiști sau naționaliști de la Iași se îndepărtaseră de Ion C. Brătianu, căutând alianțe conjuncturale. După ce a fost substituit din fruntea guvernului, D. Brătianu a

⁴² Apostol Stan, *Putere politică și democrație în România 1859-1918*, București, Editura Albatros, 1995, p. 142.

⁴³ „M.O.”, nr. 60 din 15/27 martie 1881, p. 1809.

⁴⁴ Gr. Chiriță, *Modificarea Constituției în 1884. Desprinderea grupării liberal radicale conduse de C. A. Rosetti din Partidul Liberal*, în „Revista de istorie”, tom 23, nr. 4/1970, p. 750.

⁴⁵ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 146.

⁴⁶ *Ibidem*.

devenit un element de eroziune internă a Partidului Liberal. Confruntată cu disensiuni interne, dar și din necesitatea de a neutraliza grupările opoziționiste, guvernarea Ion C. Brătianu evolua către liberalism⁴⁷. Lărgind sfera liberalismului, Ion C. Brătianu se putea sprijini pe grupul de centru – format din V. Boerescu și D. Ghica.

Îndepărtați de la conducerea Guvernului, și confruntându-se, în plus, și cu disensiunile din cadrul partidului, conservatorii tindeau către o regrupare⁴⁸. Personajul care își asuma această sarcină era Manolache Costache Epureanu, cel care și-a adus contribuția la subminarea, din interior, a guvernării conservatorilor și la înlocuirea lor cu o coaliție liberală⁴⁹.

Începând cu 20 decembrie 1880, șef al Partidului Conservator a fost ales Lascăr Catargiu, iar din Comitetul central al clubului conservator făceau parte: Al. Lahovari, general I. Em. Florescu, general Gh. Manu, Menelas Ghermani, Gr. Triandafil, Gr. Păucescu, P. Teulescu, Chr. Tell. Lipseau: P. P. Carp, P. Mavrogheni, Gh. Gr. Cantacuzino⁵⁰. Imediat după constituire, în interiorul Partidului Conservator au avut loc dispute ideologice cauzate de junimiști⁵¹. Frunțașii junimiști, Titu Maiorescu și P. P. Carp, propuneau schimbări prin care liberalismul să conlucreze cu ordinea în delimitarea puterilor statului⁵². Guvernul Ion C. Brătianu, desemnat la 9/21 iunie 1881⁵³, nu era agreat de către opoziția conservatoare și nici de către unele fracțiuni liberale.

În cadrul Corpurilor legiuitoare, începând din toamna anului 1882 și până în primăvara anului 1883, au avut loc discuții aprinse în legătură cu revizuirea Constituției și a legii electorale. La 25 noiembrie 1882⁵⁴ s-a format o comisie cu scopul de a stabili articolele ce urmau să fie modificate.

Propunerea, privind revizuirea Constituției, în Corpurile legiuitoare, a fost depusă de liberali, la 22 decembrie 1882⁵⁵. Cu privire la modificarea sistemului electoral⁵⁶, se prevedea că: pentru Adunarea Deputaților corpul electoral era împărțit în fiecare județ în trei colegii; censul pentru colegiul I era de cel puțin 600 de lei venit funciar anual; țăranii votau tot prin delegați, făcând parte din colegiul al II-lea. La Senat, alegătorii erau împărțiți în: colegiul I – din care făceau parte proprietarii rurali cu un venit de minim 600 lei pe an și colegiul

⁴⁷ *Ibidem*, p. 147.

⁴⁸ P. Căncea, *Viața politică din România în primul deceniu al independenței de stat*, București, Editura Științifică, 1974, p. 56.

⁴⁹ I. Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, București, 1987, p. 17.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 127.

⁵¹ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 149-150.

⁵² *Ibidem*, p. 150.

⁵³ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. I. Carol I, p. 125.

⁵⁴ Gr. Chiriță, *art. cit.*, p. 751.

⁵⁵ Ion Mamina, Ion Bulei, *op. cit.*, p. 54.

⁵⁶ Gr. Chiriță, *art. cit.*, p. 751.

II – rezervat orășenilor. Propunerea de revizuire a Constituției a fost prezentată Adunării Deputaților de către I. Câmpineanu și era semnată de către 62 de deputați⁵⁷.

Întrunindu-se cu scopul de a dezbate *Propunerea* pentru revizuirea mai multor articole din Constituție, membrii Secțiunilor Comitetului Delegaților au fost de acord și au numit în cadrul fiecărei Secțiuni câte un delegat, care să prezinte diversele opinii enunțate cu această ocazie. La 10 ianuarie 1883 au fost trimise de către Senat, președintelui Adunării Deputaților, amendamentele⁵⁸ depuse cu privire la *Propunerea* pentru revizuirea anumitor articole din Constituție.

În cadrul ședinței din 11 ianuarie 1883⁵⁹, membrii Adunării Deputaților au votat în majoritate propunerea de revizuire a art. 58-63, art. 68-72 și art. 75 din Constituție. Dintre cei 88 de votanți, 67 au fost *pentru* și 21 *contra*⁶⁰. La ședința din ziua următoare, revizuirea art. 131 din Constituție a fost adoptată. Dintre cei 81 de votanți, 43 au fost *pentru* și 38 *contra*⁶¹.

În raportul Comitetului delegaților secțiunilor Senatului se preciza faptul că, Senatul declara „că este trebuință a se supune revizuirii următoarele articole din Constituțiune”: art. 58-63, art. 68-72 și 75, art. 76, art. 77, art. 78, art. 131, art. 133. De asemenea, un articol din Constituție trebuia să statueze noțiunile de *România*, *Regat* și titlul de *Rege*. Într-un alt articol adițional trebuia să se precizeze faptul că, prevederile Constituției se aplicau prin legi speciale și în Dobrogea⁶². Se mai adăugau: art. 24, 105, 118, 121, 122. După ce s-au stabilit care erau articolele supuse modificării: la 12 ianuarie 1883 – când rezultatul votului a fost 26 de voturi *pentru* și 11 *contra*, la 29 ianuarie 1883 – când rezultatul votului a fost 31 de voturi *pentru* și 11 *contra*, la 4 martie 1883 – când cei 42 de senatori liberali au votat în unanimitate⁶³.

În Senat, în cadrul aceleiași ședințe, din 12 ianuarie⁶⁴, au fost adoptate amendamentele cu privire la revizuirea următoarelor articole: 24, 105, 121, 122 și 129. La 31 ianuarie 1883 Senatul l-a informat pe președintele Adunării Deputaților că: „În ședința de la 29 ale curentu prin votul ce a emis a încuviințat a se supune revizuirii art. 40 și 45 din Constituțiune, a scos art. 76 dintre articolele propuse a se revizui și a respins rezoluțiunea de a se supune revizuirii în întregul său legea electorală”⁶⁵.

⁵⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Parlament. Adunarea Deputaților, dosar 763/1882-1883, f. 36-40 (în continuare se va cita A.N.I.C.).

⁵⁸ *Ibidem*, p. 75-78.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 80.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, p. 81.

⁶² *Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare*, nr. 46 din 24 decembrie 1882/5 ianuarie 1883, p. 569 (în continuare, se va cita DCL).

⁶³ George D. Nicolescu, *op. cit.*, p. 430-431.

⁶⁴ A.N.I.C., fond Parlament. Adunarea Deputaților, dosar 763/1882-1883, p. 82-84.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 105.

Reprezentanții partidelor politice și-au exprimat pozițiile în legătură cu ideea revizuirii Constituției. Astfel, conservatorii și „liberalii sinceri” s-au opus acestei revizuirii și, pe 3, respectiv 4 martie 1883, au părăsit Parlamentul⁶⁶.

La 5 martie 1883, Corpurile legiuitoare au fost dizolvate. În zilele de 20, 22, 24 și 26 aprilie 1883 au avut loc alegerile pentru Constituantă, pentru Adunarea Deputaților, și în zilele de 28, 30 aprilie și 2 mai 1883, pentru Senat. Învingători au ieșit liberalii guvernamentali, opoziția fiind de 12 deputați și 12 senatori. Coaliția liberal-conservatoare, pe motiv că „nu mai este legalitate”, renunța la funcțiile parlamentare⁶⁷ și organiza proteste publice și demonstrații de stradă.

La 10 mai 1883 a debutat sesiunea extraordinară a Corpurilor legiuitoare. Din Biroul Senatului făceau parte: Dimitrie Ghica – președinte, generalul Alexandru Cernat și colonelul Nicolae Bibescu – vicepreședinți, generalul Alexandru Anghelescu, Apostol Mănescu, Gheorghe Orleanu și Dimitrie Pișca – secretari, Nicolae Manolescu și Vasile Șeicaru – chestori⁶⁸.

La 13 mai 1883 s-au retras din Parlament 9 senatori și 3 deputați⁶⁹. Astfel, s-au retras de la dezbateri Partidul Conservator și grupul liberal din jurul lui Dimitrie Brătianu. A rămas numai grupul junimist⁷⁰. La 1 iunie 1883⁷¹, prin scrutin secret, Adunarea a desemnat o Comisie alcătuită din 15 deputați, care avea sarcina elaborării unui anteproiect de lege pentru revizuirea Constituției. La aceeași dată, Senatul a ales Comisia de revizuire, alcătuită din 11 membri, sub președinția lui D. Ghica⁷². La 2 iunie 1883, Corpurile legiuitoare au fost prorogate până la 15 octombrie 1883. De la această dată s-a redeschis sesiunea extraordinară a Parlamentului.

Au avut loc dispute aprinse, mai ales în cadrul Adunării Deputaților, între stânga liberală, condusă de C. A. Rosetti și aripa moderată, care-l avea în frunte pe I. C. Brătianu. Aceasta din urmă se pronunța pentru o lărgire a cadrelor electorale și pentru libertatea presei. În urma discuțiilor ce au avut loc, la 17 octombrie 1883, C. A. Rosetti a renunțat la președinția Camerei. În cadrul ședinței Camerei din 24 octombrie 1883, E. Costinescu a citit raportul Comisiei și anteproiectul legii electorale⁷³. Astfel, pentru Adunarea Deputaților, comisia a propus divizarea corpului electoral în trei colegii⁷⁴: colegiul I – includea proprietarii rurali cu un venit de cel puțin 1.000 lei, colegiul al II – includea orășenii care plăteau statului o contribuție de 25 de lei și colegiul al III-lea – era

⁶⁶ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 117.

⁶⁷ I. Bulei, *op. cit.*, p. 43.

⁶⁸ *DCL*, nr. 2 din 14/26 mai 1883, p. 8.

⁶⁹ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 117.

⁷⁰ Gr. Chiriță, *art. cit.*, p. 753-754.

⁷¹ *Ibidem*, p. 754.

⁷² Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 117.

⁷³ *DCL*, nr. 23 din 25 octombrie/6 noiembrie 1883, p. 217-233.

⁷⁴ Gr. Chiriță, *art. cit.*, p. 755.

destinat celor care plăteau orice contribuție statului. Era interzis arestul preventiv, dar se admitea, în anumite condiții, dreptul tribunalelor civile de a judeca acțiunile pentru despăgubirea rezultată din delictele de presă⁷⁵. În cadrul ședinței din 20 decembrie 1883, proiectul a fost depus de către D. Giani pe biroul Adunării⁷⁶. Acest proiect era semnat de către 35 de deputați. Conform prevederilor lui, corpul electoral pentru Cameră și Senat trebuia să fie alcătuit, în fiecare județ, dintr-un singur colegiu, în care să voteze direct cetățenii care știau carte și plăteau statului o dare directă de 25 de lei pe an, iar ceilalți prin delegați. Numărul deputaților era stabilit în funcție de populația fiecărui județ⁷⁷.

Comisia de revizuire a Constituției, aleasă de Senat, și-a depus raportul la 19 decembrie 1883; acesta a fost citit la 20 ianuarie 1884. A fost trimis, apoi, Comitetului delegaților secțiunilor Senatului. La 26 martie 1884⁷⁸ au început dezbaterile propriu-zise, după ce Comitetul și-a expus raportul, care prevedea normele ce trebuiau respectate de-a lungul acestor revizuiți constituționale. Mai întâi au fost supuse spre revizuire articolele din Constituție, care nu se refereau la legea electorală. Astfel, art. 1 modificat „consacra o stare de lucruri astăzi constantă, stare legală și recunoscută de Puterile străine”⁷⁹: Regatul României care formează, cu teritoriul de peste Dunăre, un singur stat indivizibil⁸⁰. Au fost efectuate modificări la următoarele articole: art. 40 – cu privire la validitatea alegerilor, art. 44 – posibilitatea ca Senatul să aibă mai mult de doi vicepreședinți, art. 45 – ținerea ședințelor Corpurilor legiuitoare, art. 77 – diurna senatorilor, art. 118, 121 și 122 – desființarea gărzii cetățenești, art. 131 – înființarea unei instituții permanente pentru elaborarea proiectelor de legi și a regulamentelor de administrație publică, art. 133 – inalienabilitatea pământurilor foștilor clăcași. Cu privire la noua reglementare a regimului presei, la art. 24 s-a propus interzicerea expresă a arestului preventiv. Deoarece nu s-a întrunit o majoritate, la art. 105, care se referea la curțile cu juri, s-a menținut vechea redactare, urmând ca Senatul să se pronunțe în plen⁸¹. În acest caz au fost exprimate trei opinii: revizuirea să se refere la „cestiunea de a stabili în mod precis competența jurului și în privința acțiunii civile de daune cari rezultă dintr-un delict de presă, recunoscându-se părții vătămate dreptul de a introduce acțiunea civilă d-a dreptul înaintea juraților independent de acțiunea publică, care este rezervată ministerului public”⁸²; tribunalele ordinare să aibă în competență delictele de presă îndreptate contra particularilor, „lăsând juraților

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *DCL*, nr. 63 din 21 decembrie 1883/2 ianuarie 1884, p. 768.

⁷⁷ Gr. Chiriță, *art. cit.*, p. 756.

⁷⁸ *DCL*, nr. 129-132 din 28 martie/10 aprilie – 1/13 aprilie 1884, p. 1871-1876, 1880-1895, 1908-1918, 1942-1979.

⁷⁹ A.N.I.C., fond Parlament. Adunarea Deputaților, dosar 768/1884, vol. III, f. 612.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ *Ibidem*, f. 613.

⁸² *Ibidem*, f. 614.

tot ce privește viața publică și chiar privată a funcționarilor și oamenilor politici”⁸³; nemođificarea art. 105⁸⁴.

Cu privire la sistemul electoral, Comitetul delegaților secțiunilor Senatului a admis ideea împărțirii corpului electoral în trei colegii „pentru a ajunge cu acest mod, pe cât posibil, mai apropiat de o adevărată, sinceră și luminată Reprezențațiune a națiunii”⁸⁵. S-a propus împărțirea corpului electoral, pentru Adunarea Deputaților, în trei colegii și s-a fixat componența celor două colegii ale Senatului⁸⁶.

La Senat, s-au adoptat: art. 1 – pus de acord cu enunțul Camerei la 2 aprilie, art. 40, 44, 45, 77 (la 28 martie), art. 118, 121, 122, 131 (la 30 martie), art. 124 și 133 (la 31 martie)⁸⁷. Tot la 31 martie a fost discutat și art. 124, care a fost votat cu un amendament propus de către M. Sturdza⁸⁸.

La 1 aprilie a fost votată dispoziția conform căreia, în diferitele articole ale Constituției se înlocuiau sintagmele Principatele-Unite, Domn și Principat, prin România, Rege și Regat⁸⁹. Totodată, în Senat a început dezbaterile articolelor referitoare la principiile reformei electorale. A fost votat art. 58, conform căruia, pentru Adunarea Deputaților, corpul electoral era împărțit în trei colegii⁹⁰. Ulterior, au fost adoptate articolele care se refereau la: alcătuirea celor trei colegii pentru Cameră și a celor două pentru Senat; repartizarea mandatelor pe județe; dispense de cens⁹¹.

Au avut loc dispute aprinse în legătură cu articolele referitoare la presă și a celor în materie electorală. În Adunarea Deputaților, discuțiile s-au ivit între majoritatea guvernamentală și liberalii radicali. Opoziția, retrăgându-se din Parlament, a înfățișat, prin articole de presă, revizuirea constituțională ca lezând libertățile publice. În același timp a făcut apel la Coroană pentru a nu sancționa modificările constituționale⁹².

La 16 mai 1884, proiectul referitor la modificarea legii electorale a fost trimis Senatului. Dezbaterile au început la 30 mai 1884. Articolele care priveau: divizarea corpului electoral în colegii; alcătuirea acestora; numărul parlamentarilor pe județe, au fost integrate în legea electorală pentru că făceau parte din Constituție. A fost dezbătută și modificarea articolelor care se refereau la: capacitatea electorală; condițiile de eligibilitate; listele electorale; procedura electorală și incompatibilitățile⁹³.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 615.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 616-619.

⁸⁷ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 119.

⁸⁸ *DCL*, nr. 135 din 6/18 aprilie 1884, p. 1996-2003.

⁸⁹ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 119.

⁹⁰ *DCL*, nr. 135 din 6/18 aprilie 1884, p. 2003.

⁹¹ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 119.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, p. 120.

La 7 iunie 1884 se votează abrogarea art. 70 și 71 din vechea lege electorală⁹⁴. La 8 iunie 1884 este promulgată legea pentru revizuirea și modificarea unor articole din Constituțiune⁹⁵. În aceeași zi a fost promulgată și legea electorală⁹⁶.

Cu privire la sistemul electoral, s-a statuat extinderea dreptului de vot, prin reducerea numărului colegiilor electorale de la patru la trei pentru Adunarea Deputaților și prin scăderea censului necesar intrării într-unul dintre colegii. Au fost abrogate deosebirile dintre alegătorii primari și cei direcți, categoria celor scutiți de cens a fost lărgită⁹⁷.

Conform stipulațiilor legii electorale din iunie 1884, corpul electoral pentru Cameră era divizat în trei colegii⁹⁸: colegiul I – includea cetățenii români, care, pe lângă celelalte condiții generale de capacitate electorală, prevăzute în vechea lege, posedau un venit funciar rural sau urban de minimum 1.200 de lei pe an. Nu era admisă nici o dispensă de cens; colegiul al II-lea – cuprindea toți cetățenii din orașe, care plăteau către stat o dare anuală directă, de orice natură, de cel puțin 20 de lei. Dispensate de cens erau următoarele categorii de cetățeni: cei care practicau profesii liberale; ofițerii în retragere; pensionarii și cei care absolviseră cel puțin învățământul primar; colegiul al III-lea – din care făceau parte alegători direcți și indirecti, care erau cetățeni români, aveau vârsta de 21 de ani și plăteau o dare către stat. Pentru a putea fi alegător, o persoană trebuia să îndeplinească următoarele condiții: să aibă un venit funciar rural de minimum 300 de lei și să știe carte. De dispensa de cens beneficiau: învățătorii, preoții și cei care plăteau o arendă anuală de cel puțin 1.000 de lei. Restul alegătorilor din acest colegiu votau indirect.

La Senat, corpul electoral era format din două colegii⁹⁹: colegiul I – includea toți cetățenii care aveau un venit funciar rural sau urban de 2.000 de lei pe an. Dispensa de cens se acorda: foștilor senatori și deputați; generalilor; coloneilor; foștilor miniștri; celor care aveau o diplomă de doctor sau licențiat într-o specialitate și care și-au exercitat profesiunea timp de șase ani; colegiul al II-lea – din care făceau parte toți alegătorii direcți din orașe și din sate, care aveau un venit funciar rural sau urban cuprins între 800 și 2.000 de lei, precum și comercianții și industriașii patentari de clasa I sau a II-a. Beneficiau de dispensă de cens: cei cu diploma de doctor sau licențiați; foștii magistrați și cei în funcție, cu o vechime de cel puțin șase ani; liber-profesioniștii.

Pentru a beneficia de capacitate electorală, esențiale erau: cetățenia română; vârsta de 21 ani împliniți și religia creștină. Declarați incapabili de a fi

⁹⁴ Ion Mamina, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 120.

⁹⁵ „M.O.”, nr. 51 din 8/20 iunie 1884, p. 1041-1046.

⁹⁶ „M.O.”, nr. 52 din 9/21 iunie 1884, p. 1074-1081.

⁹⁷ Sorin Radu, *Modernizarea sistemului electoral din România (1866-1937)*, Iași, Editura Institutul European, 2005, p. 26.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 26-27.

alegători erau: cerșetorii; cei puși sub interdicție judecătorească; cei în stare de faliment; servitorii cu simbrie. Condițiile de eligibilitate erau cele prevăzute de legea electorală din 1866¹⁰⁰.

Legea electorală din 9 iunie 1884 a fost completată prin legea asupra procedurii electorale din 9 iunie 1903¹⁰¹. Și aceasta a fost modificată la 25 septembrie 1903, 14 februarie 1904 și 14 martie 1906¹⁰².

Revizuirea constituțională din anul 1917. Între anii 1907-1909, Partidul Național-Liberal, ca partid de guvernământ, a inițiat o legislație agrară, care a avut consecințe benefice, dar limitate. În anul 1913, acest partid a înscris în programul său exproprierea parțială a moșiilor de peste 1.000 de ha, în scopul împroprietăririi țăranilor, precum și înlocuirea celor trei colegii cu un colegiu unic, unde să voteze bărbații învățați¹⁰³.

Partidul Conservator era împotriva celor două reforme. Take Ionescu, în anul 1913, s-a pronunțat pentru o reformă agrară cu expropriere, dar cu plata anticipată. În schimb, A. C. Cuza s-a declarat împotriva exproprierii, considerând-o o metodă violentă, împotriva ideii de proprietate¹⁰⁴.

Ajuns la guvernare în anul 1914, guvernul Ion I. C. Brătianu a adus reformele în dezbaterile Parlamentului. Au fost formate comisiile, în vederea redactării proiectelor, dar izbucnirea primului război mondial a determinat amânarea lor.

La 21 februarie 1914 a avut loc deschiderea sesiunii noului Parlament¹⁰⁵. În Senat, în cadrul ședinței din 24 februarie 1914, un grup de senatori a propus revizuirea unor articole din Constituție, cu precădere a celor care priveau necesitatea exproprierii în folosul sătenilor și modificarea sistemului electoral. Se prevedea: desființarea colegiilor existente și creșterea numărului alegătorilor; înscrierea în Constituție a principiului reprezentării minorităților politice; schimbarea modalităților de recrutare a membrilor Adunării Deputaților; reorganizarea Senatului și a colegiului său electoral; îmbunătățirea sistemului educațional; inamovibilitatea magistraților; responsabilitatea miniștrilor¹⁰⁶.

În aceeași zi, s-a propus și în Adunarea Deputaților revizuirea Constituției de către M. Orleanu, preconizându-se¹⁰⁷: exproprierea unei părți din marile proprietăți; abrogarea sistemului electoral censitar și reconfigurarea

¹⁰⁰ George D. Nicolescu, *op. cit.*, p. 17-19.

¹⁰¹ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 59.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ Anastasie Iordache, *Viața politică în România 1910-1914*, București, Editura Științifică, 1972, p. 243.

¹⁰⁴ Adrian Macovei, *Problema agrară din România în 1914*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași”, t. IX, 1972, p. 302-323.

¹⁰⁵ *Dezbaterile Senatului*, în „M.O.”, partea a III-a, nr. 1 din 25 februarie 1914, p. 1 (în continuare, se va cita DS).

¹⁰⁶ DS, în „M.O.”, nr. 2 din 26 februarie 1914, p. 17-18.

¹⁰⁷ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 4 din 26 februarie 1914, p. 25-27 (în continuare se va cita DAD).

Corpurilor legiuitoare; reprezentarea minorităților; eliminarea restricțiilor privind reuniunile publice; inamovibilitatea magistraților.

În cadrul ședinței din 26 februarie 1914¹⁰⁸, răspunsul la Mesaj a fost adoptat în unanimitate. Totodată, a fost aleasă Comisia¹⁰⁹ care urma să prezinte regelui răspunsul la Mesajul Tronului. Aceasta era formată din: G. Gărdăreanu, M. Carp, Al. Bellu, Th. Popescu, D. Brezulescu, Al. Zamfirescu, Titu Andreescu, Ștefan Șendrea, Toni Iliescu, A. Marinescu, Al. Cantacuzino, G. Diamandi, Vintilă Brătianu, Virgil Ulvianu, Bogdan Ciomac, C. Rușavețeanu, Dr. Costinescu, Dr. C. Istrati, Șt. Nistor și Dr. Elian.

În ziua următoare, C. Stere prezenta raportul Comitetului de delegați ai secțiilor Camerei în vederea revizuirii Constituției¹¹⁰.

În Senat, în cadrul ședinței din 27 februarie 1914, N. N. Săveanu a dat citire raportului care prevedea necesitatea revizuirii Constituției, prevăzându-se: exproprierea mării proprietăți particulare; transformarea celor trei colegii electorale într-unul singur; obligativitatea votului; reorganizarea Senatului¹¹¹.

Dezbaterile din Senat, cu privire la proiectul de *Răspuns la Mesajul Tronului*, s-au purtat în legătură cu revizuirea Constituției. Cu acest prilej, senatorii liberali, susținuți de banca ministerială¹¹², s-au pronunțat pentru adoptarea măsurilor inițiate de grupul de senatori, în data de 24 februarie 1914. Reprezentanții Partidului Conservator-Democrat s-au declarat de acord cu această propunere, dar cereau o cercetare amănunțită a problemei. Pe de altă parte, reprezentanții Partidului Conservator cereau ca împrumutarea să se realizeze fără a afecta marea proprietate particulară, singura care asigura progresul economic al țării¹¹³. Proiectul de *Răspuns la Mesajul Tronului* a fost adoptat cu 72 de voturi *pentru* și 5 *împotriva*.

La 5 martie 1914 revizuirea Constituției a fost acceptată cu 100 de voturi *pentru* și 1 *contra*¹¹⁴, iar la 27 martie 1914 se consacră revizuirea Constituției cu 133 de voturi *pentru* și 6 *contra*¹¹⁵.

În Cameră, la 6 martie 1914¹¹⁶ s-a votat cererea de revizuire a anumitor articole din Constituție. Astfel, din cei 132 de votanți, 131 au fost *pentru* și 1 *contra*¹¹⁷. Propunerea de revizuire a Constituției a fost supusă la vot, cu apel

¹⁰⁸ DAD, nr. 6 din 28 februarie 1914, p. 54.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ DAD, nr. 7 din 1 martie 1914, p. 63-71.

¹¹¹ DS în „M.O.”, nr. 5, din 2 martie 1914, p. 33-41.

¹¹² Ion Agrigoroaiei, *Dezbateri în Senat referitoare la reformele agrare și electorală în preajma primului război mondial și în perioada interbelică*, în Nicolae Văcăroiu, Constantin Sava (coord.), *Istoria Senatului României*, București, Regia Autonomă, „Monitorul Oficial”, 2004, p. 187.

¹¹³ DS, în „M.O.”, nr. 6 din 6 martie 1914; nr. 10, din 12 martie 1914, p. 45-106.

¹¹⁴ „M.O.”, nr. 12 din 7 martie 1914, p. 137.

¹¹⁵ „M.O.”, nr. 30 din 29 martie 1914, p. 359; DAD, nr. 30 din 29 martie 1914, p. 359.

¹¹⁶ DAD, nr. 13 din 8 martie 1914, p. 139-140.

¹¹⁷ *Ibidem*.

nominal, după fiecare dintre cele trei citiri și dezbateri succesive. La final, Ion I. C. Brătianu a citit Mesajul Regal, prin care se dizolvau Corpurile legiuitoare și se stabileau alegeri parlamentare pentru luna mai 1914¹¹⁸. La alegerile pentru Constituantă, din mai 1914, a ieșit învingător Partidul Național-Liberal.

Sesiunea extraordinară a Constituantei s-a deschis la 5 iunie 1914¹¹⁹. Președintele Senatului, Basile M. Mlissir, a propus alegerea a 35 de senatori care să numească Comisia ce avea drept atribuție elaborarea proiectelor de revizuire a Constituției. Încrederea în ajutorul parlamentarilor la modificarea Constituției, ale cărei dezbateri urmau să aibă loc în toamnă¹²⁰, a fost exprimată în Mesajul tronului. Proiectele de răspuns la Mesaj au fost prezentate în Cameră de către G. Diamandy, iar în Senat de către N. N. Săveanu. În încheierea ședinței, prim-ministrul a citit Mesajul de închidere a sesiunii¹²¹. Izbucnirea primului război mondial a amânat, pentru o perioadă, discutarea modificării Constituției.

La 6 mai 1917, guvernul a readus problema reformelor în fața Adunării Deputaților și a Senatului¹²², iar la 24 mai 1914, în Cameră, G. G. Danielopol prezenta raportul Comitetului de delegați ai secțiilor, prin care se cerea revizuirea unor articole din Constituție.

Proiectul de lege pentru modificarea articolelor 19, 57 și 67 din Constituție, supus spre dezbateri Adunării Deputaților și Senatului, statua următoarele: exproprierea pentru cauză de utilitate națională în întregime a unor terenuri și a 2 milioane de ha din marile proprietăți particulare, pe temeiul unei scări progresive; Adunarea Deputaților să fie formată din deputați aleși de către cetățenii majori, prin vot universal, egal, direct, obligatoriu și cu scrutin secret, pe baza reprezentării proporționale. Cu privire la Senat, se preciza că acesta era format din senatori aleși și senatori de drept. Principiile nou înscrise în Constituție urmau să fie finalizate prin intermediul a două legi: una de expropriere și cealaltă electorală. Proiectul a fost adoptat cu 130 de voturi *pentru*, o *abținere* și 14 *împotriva*.

În Senat, raportul la proiectul de lege pentru revizuirea celor trei articole din Constituție a fost citit de către C. Costescu-Comăneanu. Cu ocazia dezbaterii acestui proiect, un grup de politicieni, printre care se aflau C. Argetoianu și Ion Grădișteanu, a refuzat să accepte modificarea Constituției. D. Drăghicescu, senator liberal, a arătat că proprietatea îndeplinește o funcție socială. Din acest motiv, ea nu putea fi sacră și inviolabilă¹²³. Proiectul de lege a fost adoptat de către Senat, în ședința din 20 iunie 1917, cu 79 de voturi *pentru* și 5

¹¹⁸ Ion Agrigoroaiei, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 191.

¹¹⁹ *DAD*, nr. 1 din 6 iunie 1914, p. 1.

¹²⁰ Anastasie Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor și ai primului război mondial. 1907-1918*, București, Editura Paideia, 2001, p. 102.

¹²¹ *DS*, în „M.O.”, nr. 9 din 2 iulie 1914, p. 111-112.

¹²² Ion Agrigoroaiei, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 191.

¹²³ *Ibidem*, p. 193.

*împotriva*¹²⁴. La 9 iulie 1917 regele a semnat legea de modificare a Constituției, lege care a fost publicată în Monitorul Oficial din 20 iulie 1917.

Prin revizuirea, la 20 iulie 1917, a art. 57 și 67 din Constituție, a fost adoptat principiul votului universal egal, direct, obligatoriu și cu scrutin de listă pe baza reprezentării proporționale¹²⁵. Acest principiu a fost reafirmat la 16/29 noiembrie 1918¹²⁶, completat și modificat la 13 decembrie 1918, 4 martie 1919, 2 iunie 1919, 21 august 1919 și 18 octombrie 1919, și interpretat potrivit instrucțiunilor din 26 ianuarie 1919¹²⁷.

Constituția din anul 1866 a oglindit apariția unor idei democratice în viața societății românești, având un rol deosebit de important în dezvoltarea ulterioară a statului român. Cu toate limitele sale, menținute din cauza majorității conservatoare, această Constituție a pus bazele sistemului de guvernare reprezentativ în statul român modern.

PARLIAMENTARY DISCUSSIONS AND DEBATES, REGARDING THE REVISION OF THE CONSTITUTION FROM 1866

(Abstract)

At a constitutional level, within the systems of government are established mandatory decisions for individuals and are put into practice measures meant to assure the public security of these individuals, according to the interests, the wishes and the dreams of the population. The Romanian electoral system represented and still represents that central element of the political life because, through suffrage, the nation exercised its sovereignty, designated its representatives to govern and administrated the country.

The Romanian institutional-modern organization was framed in a continental general process and in its constituting were especially used the models of the Latin states. If the modern institutions of the Romanian state resulted from a general evolutionary process that took place at the middle of the 19th century in Europe, this process was as well substantiated on an internal basis.

Having as a model the Belgian Constitution from 1831, Romania's new fundamental law from 1866, represented an instrument meant to hurry the completion process started by the Romanian modern institutions. Between 16th/28th of February – 30th/12th of July 1866, the activity of elaborating the Constitution brought to light the contradictions between the leading socio-political forces from Romania in that period of time. Continuing into another historic period, the process started in 1858, this Constitution was actually a compromising path followed by the liberals, conservatives and *Domn* (ruler).

The 1866 Constitution presented the emerging of some democratic ideas in the Romanian society, playing an important part in the ulterior development of the Romanian state. With all its limitations, maintained because of the conservative

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 59.

¹²⁶ „M.O.”, nr. 191 din 16/29 noiembrie 1918, p. 3358-3367.

¹²⁷ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 60.

majority, this Constitution founded the representative governing system in the Romanian modern state.

This Constitution was revised in 1879, 1884 and 1917.

Therefore, in 1879, the art. 7 was modified, by eliminating the interdiction regarding the obtaining of the Romanian citizenship by the people of Mosaic religion.

In June 1884 were promulgated both the law for the revision and the modification of some articles from the Constitution and the new electoral law.

On 20th of July 1917 were revised another three articles from the Constitution. Therefore, according to art. 19, the syntagm “cause of national use” was replaced, in the case of expropriation, with “the extension of the rural property through the expropriation of the cultivable land in the next degree and conditions, with the purpose to sell it to the farmers, especially to those mobilized from this category, or to their families, if they had died because or during the war”. In art. 57, the principle of the qualification suffrage was replaced with the universal suffrage, on the basis of the proportional representation, applicable to both Assemblies. In the mean time, according to the revised art. 67, the Senate was made up of elected and lawful senators and “the principles from the electoral law regarding the Deputies Assembly and the Senate, being considered constitutional dispositions, were to be included in this article”.

On the basis of this constitutional establishment the central institutions of the modern Romanian state functioned and evolved until February 1938.

Key words: revision of the Constitution, parliamentary debutes, legislative bodies, political parties.